

Sett 4

Kollokvie-oppgaver nr. 4.

Tema: Defekter og fast-oppløselighet

Defekter klassifiseres avhengig av dimensjonalitet, hvorvidt de påvirker sammensetning eller hvorvidt de har opprinnelse i forurensninger. Således opereres med begreper som punkt-, linje- og plan-defekter, støkiometriske og ikke-støkiometriske defekter, og intrinsiske og ekstrinsiske defekter. Det er vanskelig å fremstille så rene materialer at defektsituasjonen ved alle temperaturer domineres av intrinsiske defekter, styrt av stoffets termodynamikk. Den dominerende defekt-type er struktur-spesifikk.

Betrakt en prøve med NaBr (med NaCl type struktur) som er meget ren. Ved måling av defekt-relaterte egenskaper (her med årsak i intrinsiske defekter) finnes at den dominerende defekt-type er Schottky-defekter.

- 1.1. Skisser Schottky-defekter i NaBr. Hvilke effektive ladninger vil tilordnes defektene?
  - 1.2. Dannelsesentalpi for Schottky defektene bestemmes til 200 kJ/mol. Beregn relativt forhold mellom defektkonsentrasjonene ved romtemperatur og 1300 K.
  - 1.3. Hvis defektkonsentrasjonene er 10^{10} defekter/mol NaBr, gi overslag over hvor mange enhetsceller man i gjennomsnitt må bevege seg fra en Schottky defekt til den neste?
  - 1.4. Er det rimelig å betegne situasjonen under 1.2. og 1.3. som punktdefekter?
  - 1.5. Betrakt så en forurensningsdominert/ekstrinsikk defektsituasjon. Tenk at det er foretatt en aliovalent substitusjon, dvs. det er dannet en fast oppløselighetsfase hvor Na^+ i dette tilfellet er delvis byttet ut med Mn^{2+} . La 1% av Na^+ bli byttet med halvparten så mye Mn^{2+} . Skriv en illustrerende formel for fasen (inklusive antall vakanser eller interstitielle som skapes pga substitusjonen).
  - 1.6. Tegn en prinsippskisse som viser total defektkonsentrasjon mot invers temperatur for uren NaBr (dvs. anta ekstrinsikk situasjon ved lave temperaturer og intrinsikk ved høye temperaturer).
  - 1.7. Anta at ledningsevnen i NaBr er utelukkende ionsk, dvs. det er ioner som transporterer ladning, ikke elektroner. Det er Na^+ som står for ionetransporten. Ledningsevnen er således direkte avhengig av konsentrasjonen av vakanser på Na-posisjon (dvs. oktaederposisjonen i en ccp av Br-anioner). Hvorledes vil ledningsevnen påvirkes ved tilstedeværelse av Mn^{2+} slik beskrevet under 1.5.?
  - 1.8. For Mn^{2+} substituert NaBr dannes det lokalt områder med ordnet struktur. Ordningen skjer innen sjikt av (100) plan. Betrakt tre slike sjikt, hvert bestående av 5×5 atomposisjoner. De øverste og nederste har normal NaCl-type struktur. I det midterste har en ordning funnet sted. Vakanser opptrer i hjørnene og i sentrum (av 5×5 strukturelementene). Mn^{2+} forurensningsatomene ligger midt på hver av de fire sidekantene. De øverige posisjoner er normalt fylt opp. Skisser overstrukturen.
-
- 2.1. Tenk at Na^+ byttes fullstendig ut med Ag^+ , dvs. vi betrakter nå forbindelsen AgBr. Forventer du at dette vil endre defektsituasjonen?
  - 2.2. Tegn opp mulige bevegelsesveier for ioner (anta at det er kationene som er mest mobile) i hhv. NaBr og AgBr. Hvor mange mulige interstitielle posisjoner er det pr. Na^+ (i den perfekte strukturen)?

- 2.3. Angi koordinater for de interstitielle posisjonene. Hvilken strukturtype vil du få dersom 100% av disse var oppfylt, mens samtlige normale kationposisjoner var ubesatt?
- 2.4. Ut fra vurderingene foran, tror du NaBr eller AgBr vil fremvise størst evne til å transportere ioner i fast tilstand (dvs. vise ionisk ledningsevne)?

Ikke-støkiometrisk jernoksid, wüstitt, Fe_{1-x}O , eksisterer over et betydelig sammensetningsintervall. Når x øker til Fe^{III} dannes i stedet for Fe^{II} (oksidasjon). I Fe_3O_4 (spinell type struktur) inntar Fe^{II} oktaederposisjoner og Fe^{III} tetraederposisjoner innen et fcc (ccp) mønster av oksygen anioner.

- 3.1. Hvor stor del av oktaeder- og tetraederposisjonene er oppfylt i Fe_3O_4 ?
- 3.2. Er det rimelig å vente tilsvarende koordinasjonsforhold for de ulike Fe-species i wüstitt som beskrevet over for Fe_3O_4 ?
- 3.3. Tegn opp 1/8 av NaCl-type strukturen for wüstitt, beregn interatomære avstander ($a=430.7$ pm) og diskuter hvorvidt det vil være gunstig med Fe^{III} i tetraederhull.
- 3.4. Redgjør for begrepet defektkluster og anvend dette på wüstitt.
- 3.5. Tegn opp et 4 : 1 kluster og et 13 : 4 kluster (tallene betyr; antall tomplasser : antall interstitielle).
- 3.6. Anta at $x = 0.08$ og $a = 430.7$ pm. Beregn for hver av de følgende defektmodeller (røntgen-) tettheten til forbindelsen; (a) Fe^{III} går inn på normal oktaederposisjon. Ingen interstitielle dannes. (b) Fe^{III} går inn på tetraederposisjon og vakanser opptrer på normal oktaederposisjon. (c) det dannes oksygen interstitielle på tetraederposisjon. Ingen vakanser på kation-"undergitteret".

Hva slags defekter vil dominere i følgende forbindelser:

- 4.1. UO_{2+x} med CaF_2 type struktur i utgangspunktet.
  - 4.2. $\text{W}_n\text{O}_{3n-1}$ med ReO_3 type struktur for WO_3
  - 4.3. AgCl med NaCl type struktur
  - 4.4. RbBr med NaCl type struktur
  - 4.5. $\text{ZrC}_{0.1}$ med hcp type struktur i utgangspunktet
  - 4.6. Ni_{1-x}O som analog til Fe_{1-x}O men med mindre ikke-støkiometri
  - 4.7. $\text{Mn}_{1.1}\text{Sb}$ med delvis fylt opp NiAs-type struktur
  - 4.8. α -Fe med noe løst karbon
  - 4.9. $\text{LaCoO}_{2.98}$ med perovskitt type struktur
  - 4.10. Rent Cu
- 5.1. Sett opp representative formler for fast-oppløselighetsfasene mellom (i) Al_2O_3 og Cr_2O_3 , (ii) NaCl og NaBr, (iii) Fe og Co, (iv) LaCrO_3 og LaCoO_3 .
  - 5.2. Angi hvorledes volumet vil variere i disse blandfasene under antagelse av Vegards lov. Skisser hvorledes positive avvik vil arte seg. Hva kan et positivt avvik indikere?
  - 5.3. Betrakt fast-oppløselighetsfasen mellom MnAs og FeAs. MnAs har enhetscelledimensjonene $a = 570$ pm, $b = 360$ pm og $c = 630$ pm. FeAs har enhetscelledimensjonene $a = 540$ pm, $b = 338$ pm og $c = 610$ pm. Et tofaseområde eksisterer for sammensetningsintervallet 20-50 mol% MnAs. Tegn opp hvorledes enhetscelledimensjonene varierer under forutsetning av Vegards lov.
- 6.1. Hva forstås med defektsskapende fast-oppløselighet?
  - 6.2. Lag eksempler for systemer hvor (i) konsentrasjonen av kationvakanser i KCl øker (ii) konsentrasjonen av Ag^+ interstitielle i AgCl øker (iii) konsentrasjonen av oksygenvakanser øker i ZrO_2 (iv) konsentrasjonen av F^- interstitielle øker i CaF_2 .